

Samhällsvetenskapsprogrammet - Ett för brett alternativ?

Författare: Ulrik Simonsson och Sofie Jonsson

Förord

Under de senaste åren har söktrycket till samhällsvetenskapsprogrammet minskat, men alltjämt är det gymnasieskolans största enskilda program. Bland de högskoleförberedande programmen har det emellertid bland de lägsta övergångarna till vidare studier, och programmet framställs ibland som ett ickevalsalternativ för de som inte vet vad de vill göra varken under eller efter gymnasiet.

Samhällsvetenskapsprogrammet har en för låg examensfrekvens, det problemet delar programmet med övriga gymnasieprogram. Däremot sticker det ut i andra avseenden. Jämfört med andra högskoleförberedande program är övergången till akademiska studier på universitet och högskola låg. Många elever börjar arbeta i branscher som inte direkt har koppling till programmet och då väcks frågan om det för en del elever egentligen hade varit bättre att välja ett annat program?

Det är självklart att de elever som väljer samhällsvetenskapsprogrammet av intresse för programmets innehåll och med ambitionen att studera vidare inom det samhällsvetenskapliga fältet på universitet och högskolor också ska välja programmet. Men för många elever verkar välja programmet för att slippa välja. För att hålla så många dörrar öppna som möjligt. Risker är då att programmet stänger fler dörrar än vad det öppnar och eleverna blir sämre rustade för studier eller jobb. Kanske är programmet ett för brett alternativ?

Ambitionen med den här rapporten är att ta reda på mer om eleverna som går på samhällsvetenskapsprogrammet och med den kunskapen som utgångspunkt föra en diskussion kring hur vi kan förbättra programmet i framtiden.

Johan Olsson
Utbildningspolitisk expert, Svenskt Näringsliv
Stockholm i maj 2018

Om rapporten

I denna rapport presenteras resultat från två olika studier; en kvalitativ studie bestående av 10 djupintervjuer med elever på samhällsvetenskapsprogrammet utförda i Stockholm och Enköping samt en kvantitativ del som utgörs av en enkätstudie med ca 6000 respondenter varav cirka 1000 går samhällsvetenskapsprogrammet. Bägge studierna är utförda av Ungdomsbarometern.

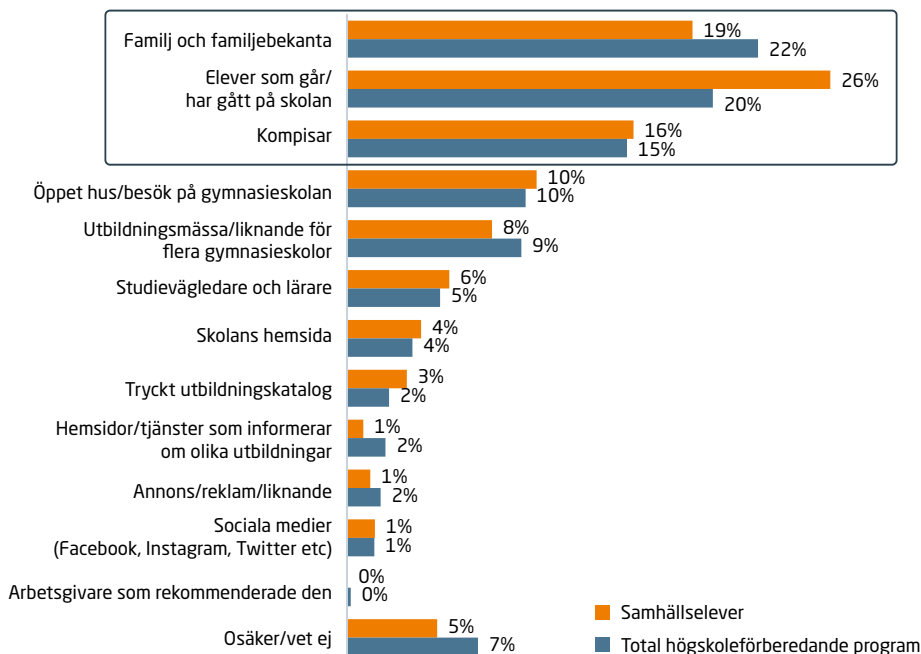
För att få en så komplett bild kring ungas inställning till samhällsvetenskapsprogrammet som möjligt är rapporten indelad i tre olika teman; "Gymnasievalet", "Samhällseleven" och "Att gå samhällsvetenskapsprogrammet". I den första delen kommer vi belysa de tankar respondenterna har gällande gymnasievalet och de bakomliggande faktorerna till att välja sin utbildning. I den andra delen av rapporten redovisas de segment som framkommit under djupintervjuerna och hur olika typer samhällselever förhåller sig till varandra, för att avsluta med vad samhällseleverna tycker om sin utbildning och hur nöjda de är med sitt val. Rapporten avslutas med reflektioner kring hur samhällsvetenskapsprogrammet skulle kunna utvecklas för att förmå eleverna att göra ett mer aktivt val.

Gymnasievalet

Inför gymnasievalet

- Många av samhällseleverna väljer bland ett stort antal program och skolor, men upplever i många fall att det är svårt att bestämma sig. Detta kan ta sig två olika uttryck: somliga försöker inhämta väldigt mycket information för att göra ett så medvetet val som möjligt, medan andra bara tar samhällsvetenskapsprogrammet för att det uppfattas som ett brett och okontroversiellt val.
- Även om majoriteten av eleverna på samhällsvetenskapsprogrammet kan tänka sig att läsa vidare är det långt ifrån självklart att de ska göra det. För vissa upplevs det snarare som skönt att programmet erbjuder den möjligheten, och att de därigenom kan skjuta upp både beslutet och i vissa fall att behöva berätta för andra att de inte ska läsa vidare.
- Beroende på hur påläst eleven själv är inför sitt gymnasieval har föräldrarna olika stor inverkan. Medan en del elever menar att de knappt involverat sina föräldrar överhuvudtaget i valet av utbildning, uppger andra att det varit ens föräldrar som drivit processen och då både sökt utbildning och rangordnat gymnasieskolor åt sina barn. Överlag tycks föräldrarna positivt inställda till programmet.
- Öppet hus är en viktig informationskälla när det kommer till gymnasievalet, framförallt bland de som har svårt att bestämma sig. Elever som övervägt ett yrkesprogram men sen valt samhällsvetenskapsprogrammet har ibland ändrat sig efter att ha besökt en skola som erbjuder flera typer av utbildningar, baserat på deras upplevelser under den aktuella dagen.

Samhällselever går oftare på referenser från tidigare elever

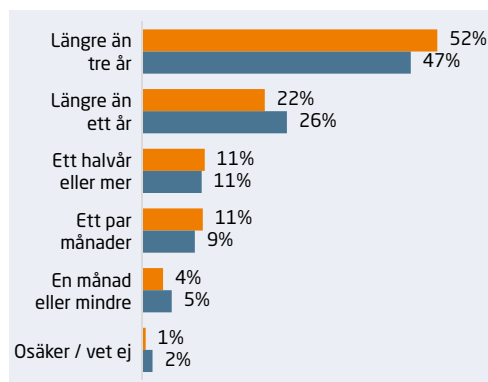
Fråga: Var såg eller hörde du talas om skolan första gången? **Filter:** Samhällselever: Går samhällsvetenskapsprogrammet.

” Barn och fritid tänkte jag mycket på eftersom jag kanske vill bli lärare och för att jag tycker om att hjälpa folk. Men det kändes lite oseriöst för det fanns ingen i deras monter på öppet hus.

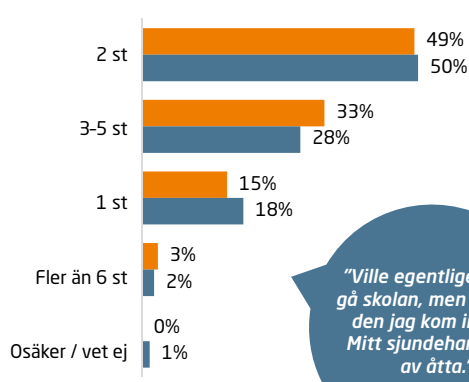
- Tjej, 17 år.

Samhällselever har känt till skolorna längre och väljer bland fler

Hur länge de känt till gymnasieskolan

Hur många skolor de valde mellan

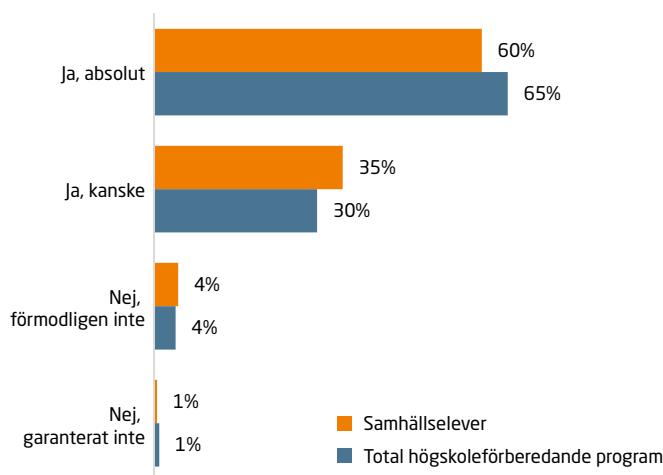
”Ville egentligen inte gå skolan, men det var den jag kom in på...
Mitt sjundehandsval av åtta.”

- Tjej, 17 år

■ Samhällselever
■ Total högskoleförberedande program

Fråga: *Till vänster:* Ungefär hur länge hade du känt till din gymnasieskola innan du sökte den? *Till höger:* Hur många skolor funderade du seriöst på inför gymnasievalet? **Filter:** *Samhällselever:* Går samhällsvetenskapsprogrammet.

3 av 5 samhällselever tror absolut att de kommer läsa vidare efter gymnasiet

Fråga: Tror/trodde du att du kommer läsa vidare inom tre år efter studenten?
Filter: *Samhällselever:* Går samhällsvetenskapsprogrammet.

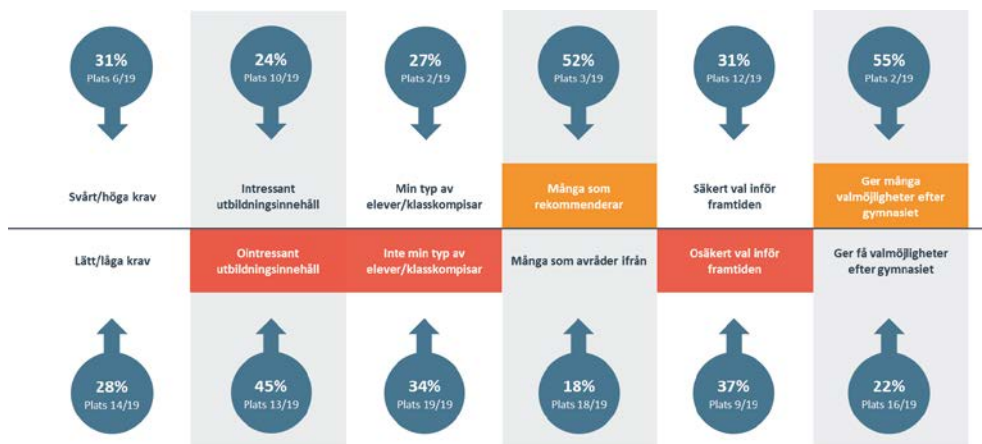
Vad tycker andra elever om samhällsvetenskapsprogrammet?

För att på djupet förstå hur de olika programmen uppfattas har unga fått ange vad de förknippar specifika program med. Alla associationerna har presenterats som motsatspar, med en positiv och en negativ association.

Respondenterna har fått ange om det ena eller det andra stämmer in på olika program, alternativt att de inte har någon särskild uppfattning.

Sammanfattning av synen på samhällsvetenskapsprogrammet:

- Mer än hälften av de som läser övriga program menar att många rekommenderar att läsa samhällsvetenskapsprogrammet. De menar också att samhällsvetenskapsprogrammet ger många valmöjligheter efter gymnasiet.
- Av de nationella gymnasieprogrammen anses samhällsvetenskapsprogrammet vara bland de svåraste, samtidigt som nästan lika många menar att utbildningen är lätt.
- Samhällsvetenskapsprogrammet uppfattas vara ett osäkert val inför framtiden. Detta trots att man alltså menar att programmet ger många valmöjligheter efter gymnasiet och rekommenderas av många.
- Många anser att samhällsvetenskapsprogrammet har ett ointressant utbildningsinnehåll, men till skillnad från vissa andra program tycks inte detta vara något större problem bland de som söker det.

Fråga: Vilken är din allmänna uppfattning om följande gymnasieprogram? **Filter:** Gymnasieelever som ej går samhällsvetenskapsprogrammet.

Varför väljs samhällsvetenskapsprogrammet?

- Främsta anledningen att välja samhällsvetenskapsprogrammet är intresset för beteenden; psykolog, sociologi och ledarskap (gäller främst de med inriktning samhälle-beteende). Även möjligheten till att bli mer insatt i samhällsfrågor lockar. Programmet väljs dock i lägre utsträckning på intresse än många andra program.
- Samhällsvetenskapsprogrammet anses vara en bred linje som ger möjlighet till vidare studier. Många av respondenterna uppger även att programmet ses som en fördjupning av årskurs 9 och är därmed ett bra alternativ för dem som inte vet vad de vill studera.
- Uteslutningsfaktorn är stor när det kommer till beslutet att gå samhällsvetenskapsprogrammet. Många som vill ha möjligheten att studera vidare ser varken naturvetenskaps- eller teknikprogrammet som det bästa alternativet eftersom de fått bilden av att de utbildningarna är för svåra.
- Gymnasieskolans geografiska läge i förhållande till hemmet har en inverkan på vilken utbildning eleverna väljer. En del respondenter uppger att de varit intresserade av andra utbildningar men att resvägen till de skolor som erbjuder dem då skulle vara för lång. Andra menar samtidigt att de valt utbildningen på grund av att den erbjuds på en skola längre bort från hemmet vilket underlättar om de vill byta socialt umgänge.
- En del av eleverna på samhällsvetenskapsprogrammet uppger att de har övervägt att gå ett yrkesprogram men i många fall tänkt om då utbildningarna bland annat upplevs saknar möjligheten att studera vidare, har dåligt rykte eller inte kan erbjuda en viss profilinriktning.

” Man hör från omgivningen hela tiden att man inte ska palla gå natur för det är så himla jobbigt hela tiden. Som det är nu känner jag nog att jag skulle orka med natur om jag försökte.

- Tjej, 17 år.

Tre grupper av elever på samhällsvetenskapsprogrammet

Akademikerna

- De är studiemotiverade och ser det som en självklarhet att studera vidare på akademisk nivå.
- Detta är elever som intresserar sig för samhällspolitiska frågor samt psykologi och beteende. De arbetar inte gärna praktiskt.
- Akademikerna övervägde i större utsträckning att gå en naturvetenskaplig linje än övriga.

Tvivelarna

- De är något studiemotiverade men ser inte en akademisk utbildning som något självklart.
- Gruppen är främst intresserad av att arbeta med människor och samhällsfrågor. Historia och psykologi står högt på listan.
- Tvivelarna övervägde i större utsträckning att gå en estetisk eller handels- och administrationsutbildning, men har funnit sin naturliga plats på samhällsprogrammet.

Praktikerna

- Praktikerna är inte speciellt studiemotiverade och uppger att de antagligen inte kommer att studera vidare.
- Eleverna har ett större intresse för kreativt skapande, både i form av foto och konstruktion.
- Praktikerna har även lägre studieresultat än övriga grupper och har större fokus på profilinriktning.

Akademikerna - cirka 50% av eleverna

Samhällselever som absolut kommer studera vidare

Funderade även på att söka:

1. Ekonomiprogrammet
2. Naturvetenskapsprogrammet
3. Estetiska programmet
4. Humanistiska programmet
5. Teknikprogrammet

32%

67%

Intressen i gymnasievalet

(63% valde på intresse)

Stort intresse för:

Resa utomlands	56%
Mode/kläder	43%
Träffa nya människor	42%
Motionera/träna	42%
Studera/studera vidare	41%

Litet intresse för:

Bilar och motorcyklar	47%
Snickra, måla mm	42%
Spela data-/TV-spel	41%
Lösa tekniska uppgifter/problem	37%
Gå på muséer/ konstutställningar	30%

Tvivelarna - cirka 40% av eleverna

Samhällselever som kanske kommer studera vidare

Funderade även på att söka:

1. Ekonomiprogrammet
2. Naturvetenskapsprogrammet
3. Estetiska programmet
4. Teknikprogrammet
5. Handels- och administrationsprogrammet

32%

68%

Intressen i gymnasievalet

(53% valde på intresse)

Stort intresse för:

Resa utomlands	93%
Mode/kläder	34%
Motionera/träna	23%
Träffa nya människor	18%
Titta på film hemma	11%

Litet intresse för:

Bilar och motorcyklar	40%
Lösa tekniska uppgifter/problem	39%
Snickra, måla mm	37%
Spela data-/TV-spel	37%
Gå på muséer/ konstatställningar	36%

Praktikerna - cirka 10% av eleverna

Samhällselever som antagligen inte kommer studera vidare

Funderade även på att söka:

1. Ekonomiprogrammet
2. Bygg- och anläggningsprogrammet
3. Barn- och fritidsprogrammet
4. Naturvetenskapsprogrammet
5. Estetiska programmet

42%

58%

Intressen i gymnasievalet

(43% valde på intresse)

Stort intresse för:

Motionera/träna	63%
Träffa nya människor	59%
Idrotta/tävla	57%
Mode/kläder	45%
Resa utomlands	45%

Litet intresse för:

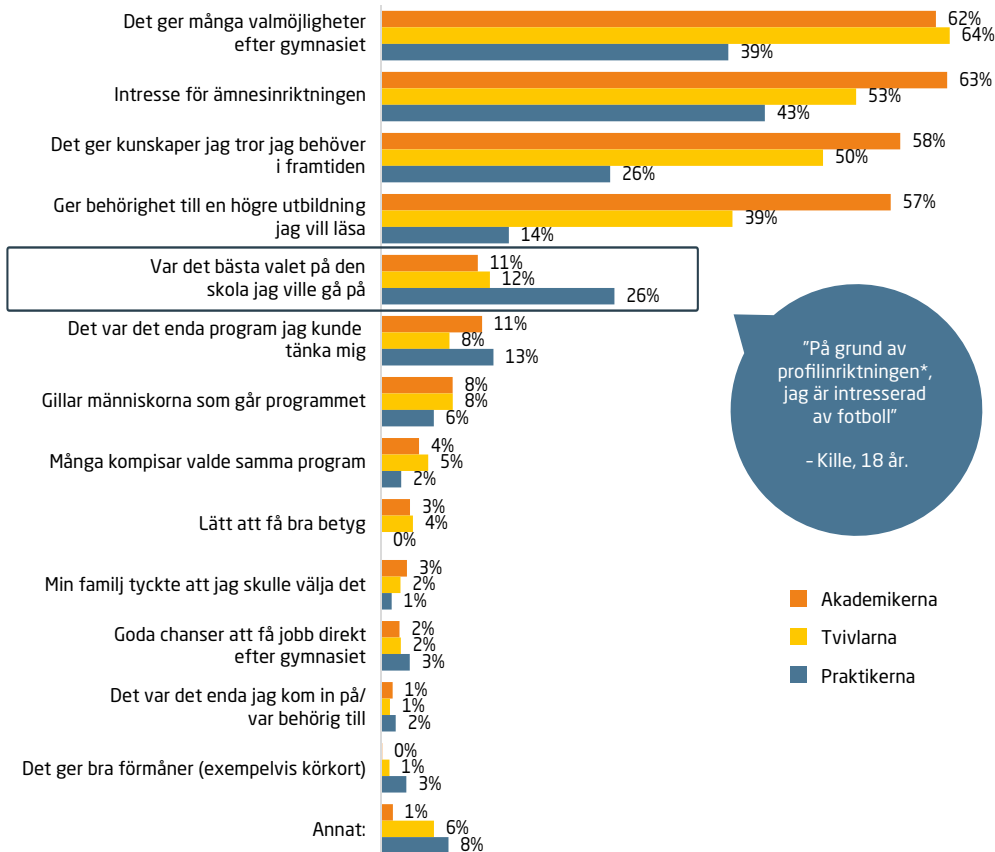
Gå på muséer/ konstatställningar	58%
Läsa böcker	58%
Kändisar och skvaller	35%
Lösa tekniska uppgifter/problem	34%
Studera/studera vidare	33%

Jag vet inte om jag vill läsa vidare, men har alltid velat ha möjligheten.

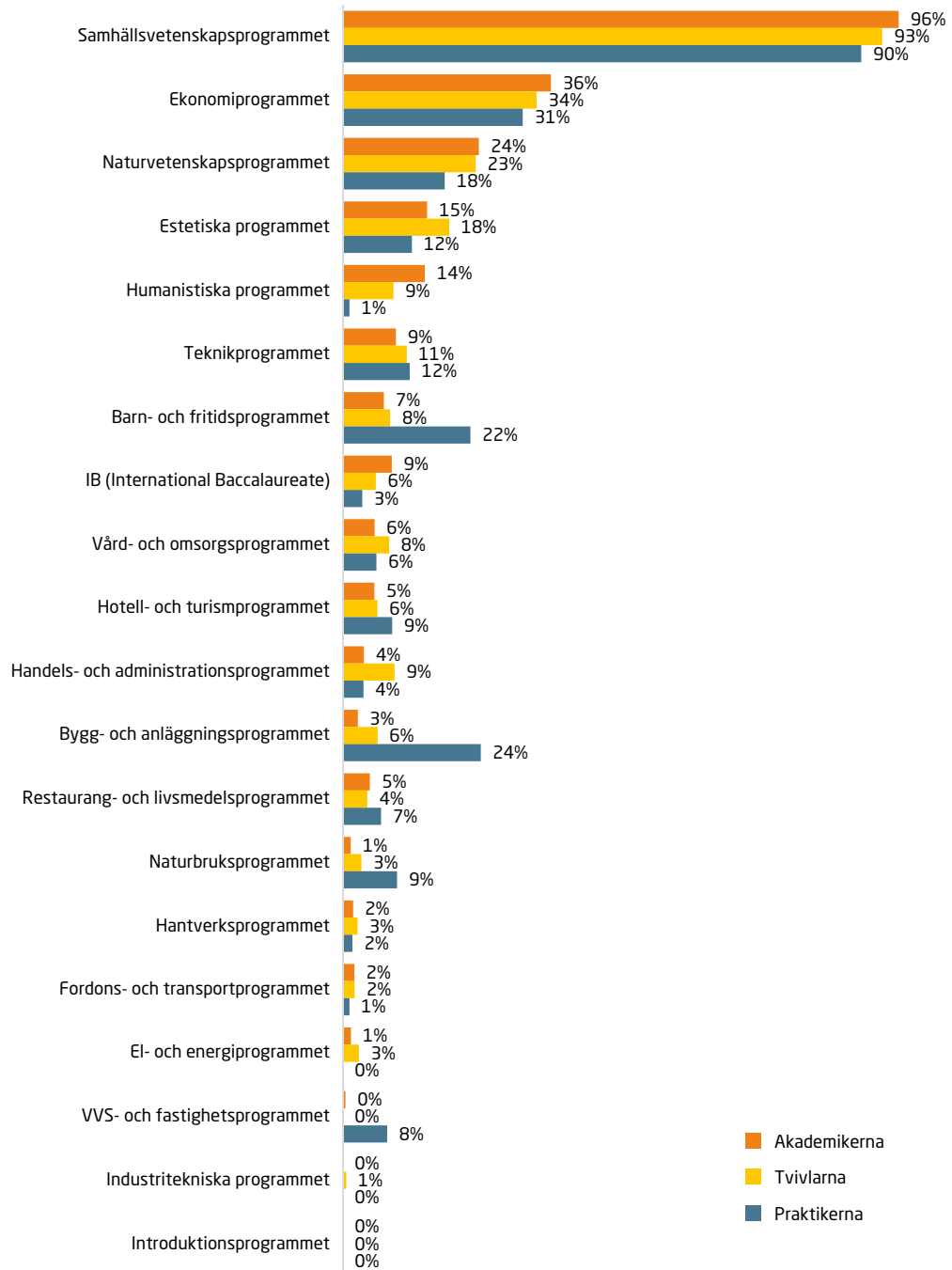
- Tjej, 17 år, tvivlare om gymnasievalet.

Valmöjligheter och intresse viktigast i valet av samhällsvetenskapsprogrammet. Särskilda profiler sticker ut bland praktikerna .

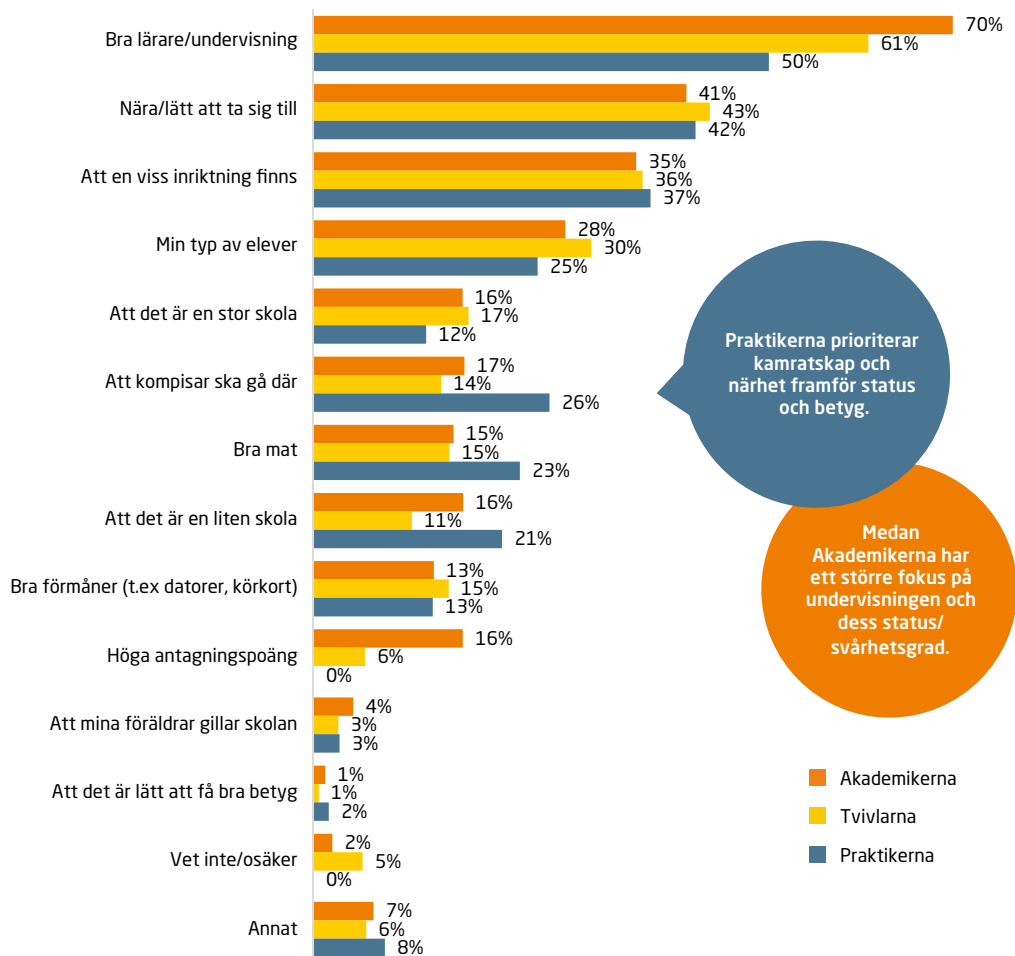
Fråga: Varför valde du samhällsvetenskapsprogrammet? Filter: Går samhällsvetenskapsprogrammet.

Ekonomi och natur är andrahandsvalen. Praktikerna överväger ett yrkesprogram i större utsträckning än övriga grupper

Fråga: Vilka program funderade du på när du valde till gymnasiet? **Filter:** Går samhällsvetenskapsprogrammet.

Att ha bra lärare ligger i topp för valet av gymnasieskola. Kompisar sticker ut bland praktikerna

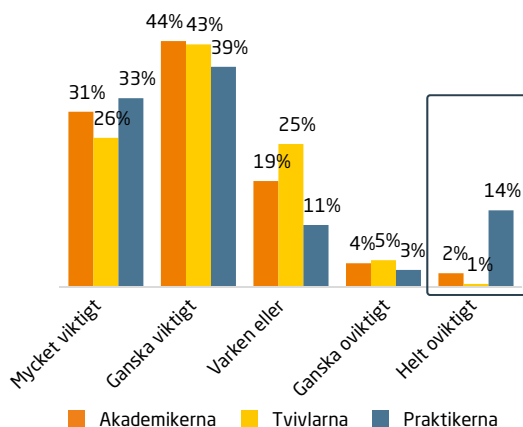
Fråga: Förutom att rätt program fanns, vad var viktigast när du valde gymnasieskola? **Filter:** går samhällsvetenskapsprogrammet

” Jag är intresserad av varför människor betar sig som de gör. Varför kriminella är kriminella, varför seriemördare blir seriemördare etc.

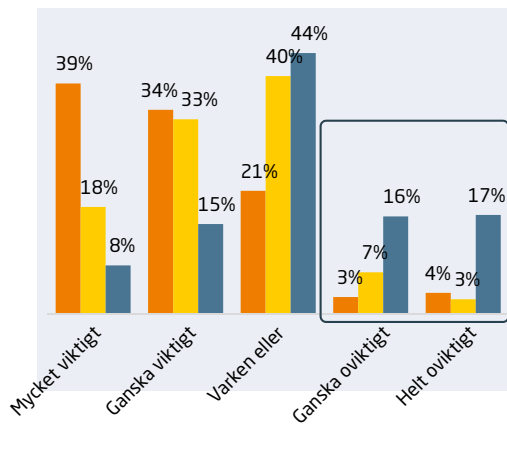
– Kille, 18 år om intresse för ämnesinriktningen.

Kraven från föräldrarna skiljer sig stort - Praktikerna har generellt lägre krav på sig hemifrån

Viktigt för föräldrar med bra resultat

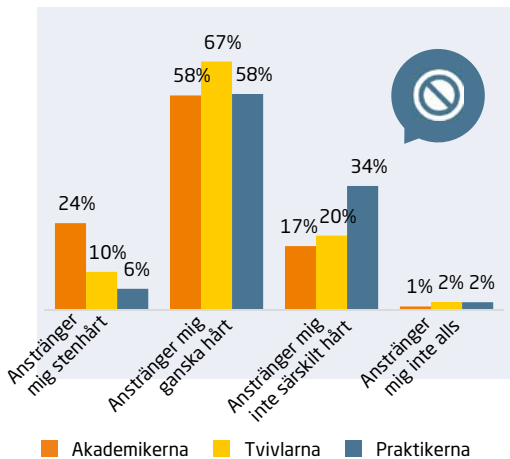
Viktigt för föräldrar att studera vidare

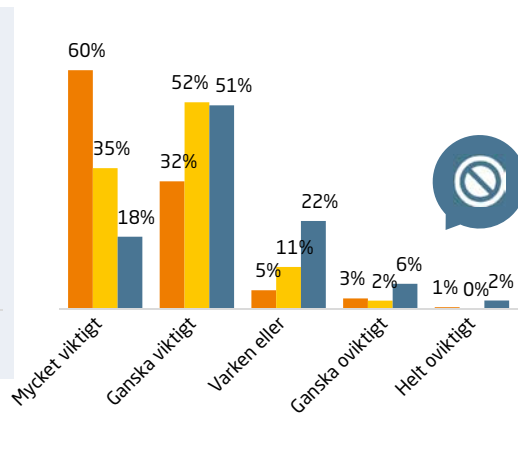
Fråga: Till vänster: Hur viktigt är det för dina föräldrar att du gör/gjorde ett bra resultat i skolan? Till höger: Hur viktigt är det för dina föräldrar att du studerar vidare efter gymnasiet. **Filter:** går samhällsvetenskapsprogrammet.

Föräldrarnas krav avspeglas i elevernas motivationsnivå

Egen insats i skolan

Viktigt med bra resultat

Fråga: Till vänster: Hur skulle du beskriva din egen insats i skolan hittills? Till höger: Hur viktigt är det för dig att göra ett bra resultat i skolan? **Filter:** Går samhällsvetenskapsprogrammet.

Ville helst gå en utbildning som liknar grundskolan i lektionstyper, så jag trivs bra på sam-beteende.

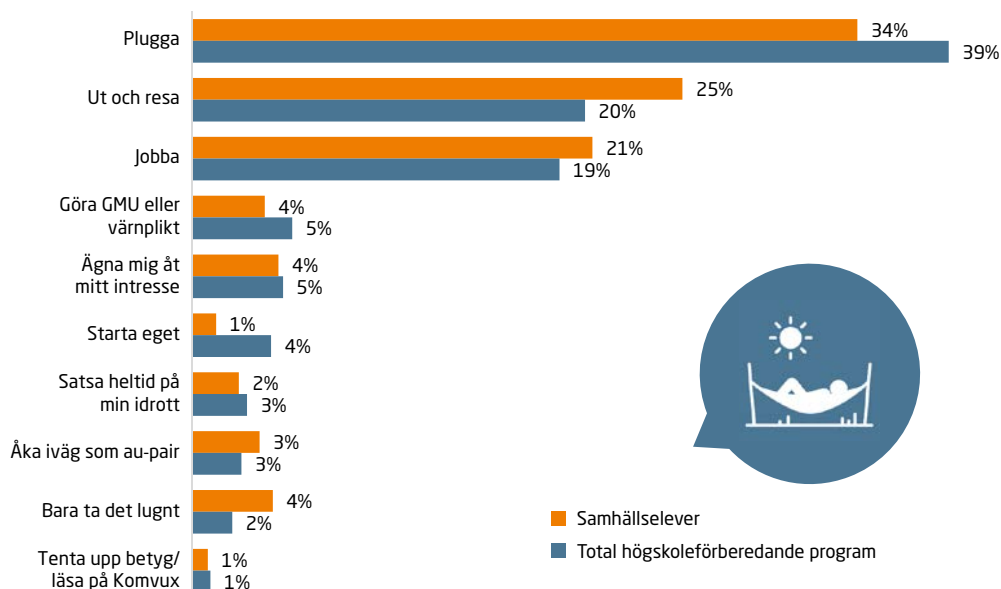
- Kille, 17 år.

Att gå samhällsvetenskapsprogrammet

Hur nöjda är eleverna med sitt utbildningsval?

- En stor andel av de eleverna som går samhällsvetenskapsprogrammet uppger att utbildningen levt upp till de förväntningar man hade och skulle rekommendera andra med liknande intressen att söka till programmet.
- Upplevelsen av samhällsvetenskapsprogrammet varierar beroende på var i landet eleverna går samt vilket rykte programmet har i staden eller på skolan. Medan utbildningen i vissa delar av Sverige anses vara utmanande och prestigefylld så dominerar generellt inställningen ”*jag vet inte vad jag vill studera så jag går Sam*”.
- Många samhällselever anger att utbildningen är relativt enkel och upplevs vara en fortsättning på grundskolan. Vissa elever som studerar med beteendelinriktning menar att det endast är psykologin som skiljer från årskurs 9. Andra upplever en avsaknad av NO-ämnena.
- Elever som går samhällsvetenskapsprogrammet uttrycker att man tydligt kan se hur studiemotivationen varierar bland eleverna i klassen. De uppger även att de har svårt att koncentrera sig på vissa lektioner med elever från olika samhällsriktningar. Det blir framförallt tydligt att de så kallade Praktikerna, och då främst de med fotbolls/sport-profil verkar utgöra den mest högljudda och minst ambitiösa skaran.

Samhällselever är något mindre benägna att plugga och starta eget men desto mer benägna att resa

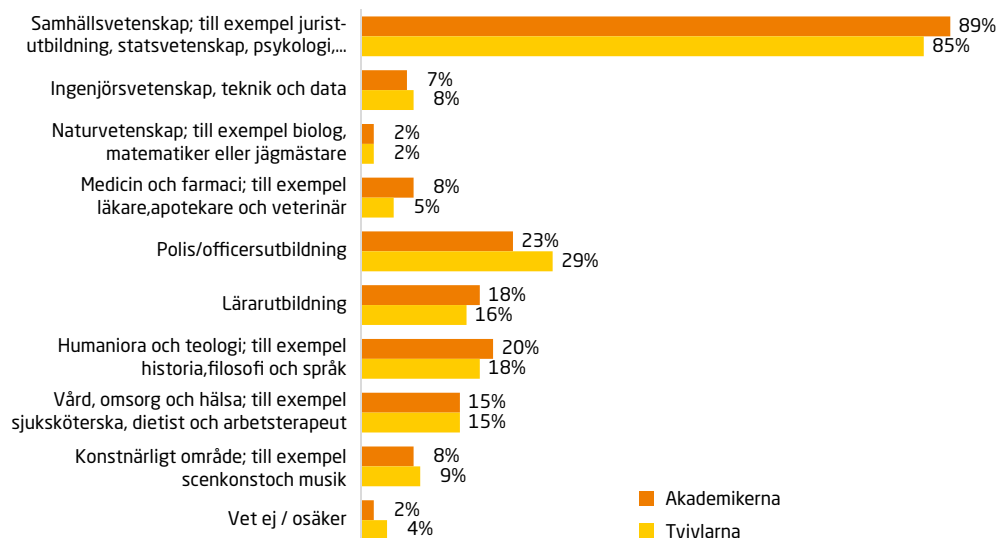
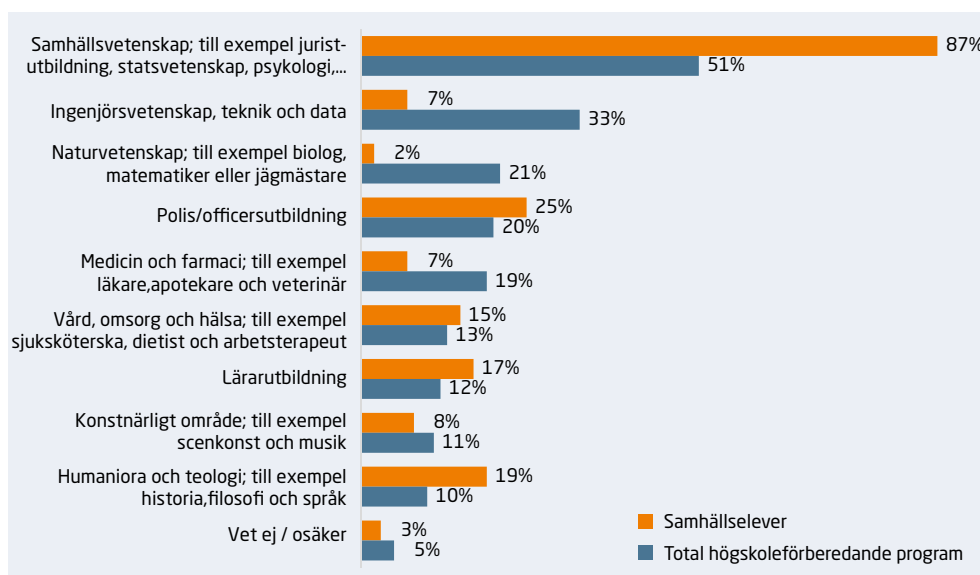

Fråga: Vad vill du helst göra direkt efter gymnasiet? Filter: Samhällselever: går samhällsvetenskapsprogrammet.

” Det spelar ingen roll vad du är intresserad av för det är fortfarande allmänbildande, du har användning av det här i vardagen, alltså när som helst. Teknikprogrammet, där är det matte och programmering och det kanske inte alla förstår. Men kommunikation, psykologi och hur huvudet fungerar är något som alla kan lära sig.

- Tjej, 18 år om varför så många väljer samhällsvetenskapsprogrammet.

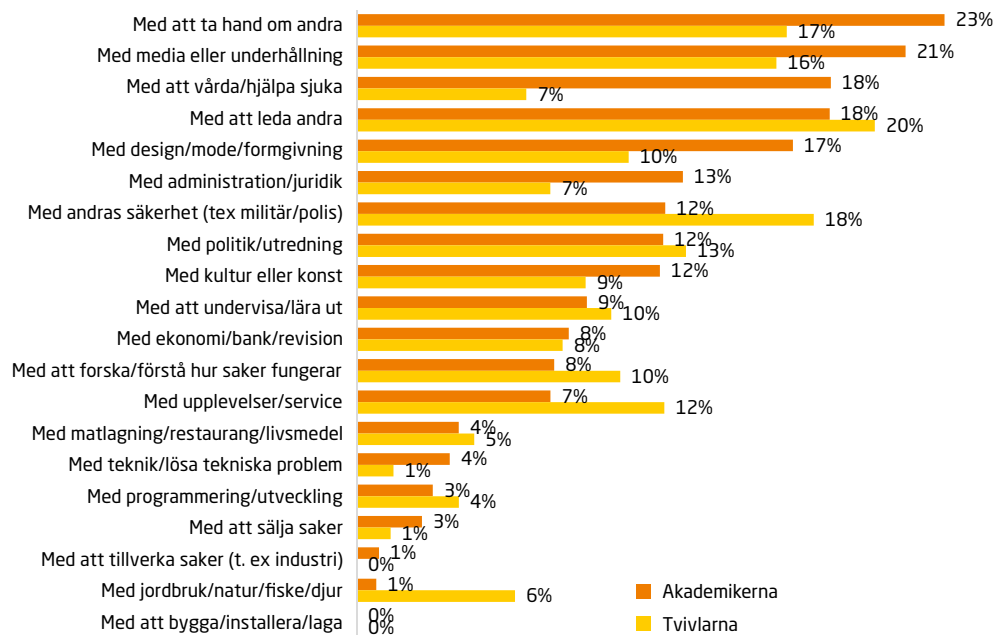
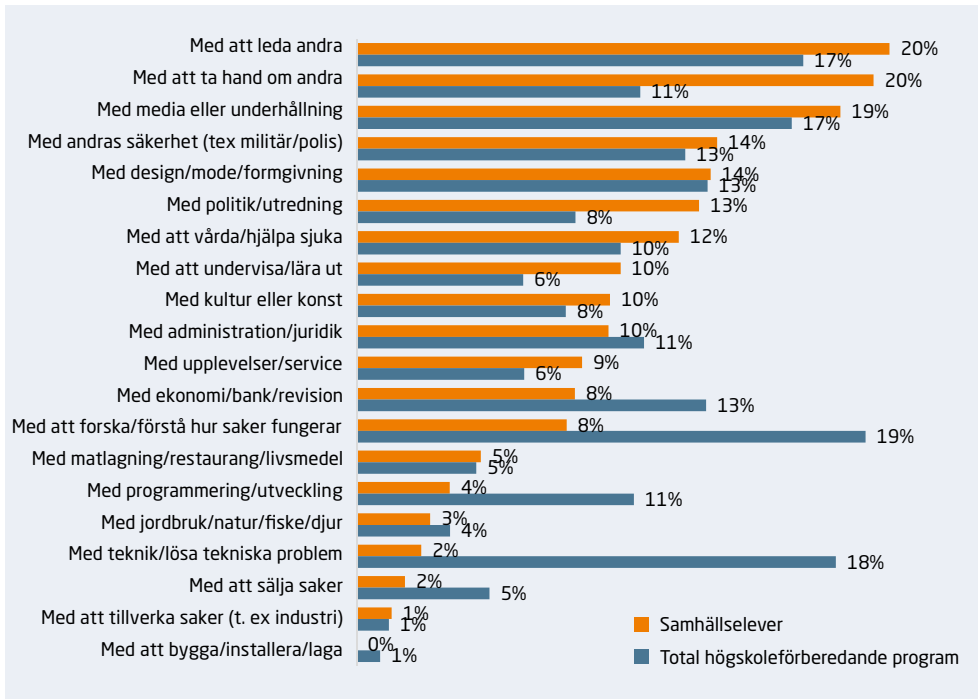
Samhällseleverna vill framförallt läsa samhällsvetenskap om de läser vidare, men många har andra utbildningar på kartan

Fråga: Inom vilket/vilka ämnesområden skulle du kunna tänka dig att läsa en akademisk utbildning på högskola/ universitet? **Filter:** Samhällselever: Går samhällsvetenskapsprogrammet

Stort intresse för ledningsarbete, att ta hand om andra och media. Litet för att forska eller arbeta med teknik

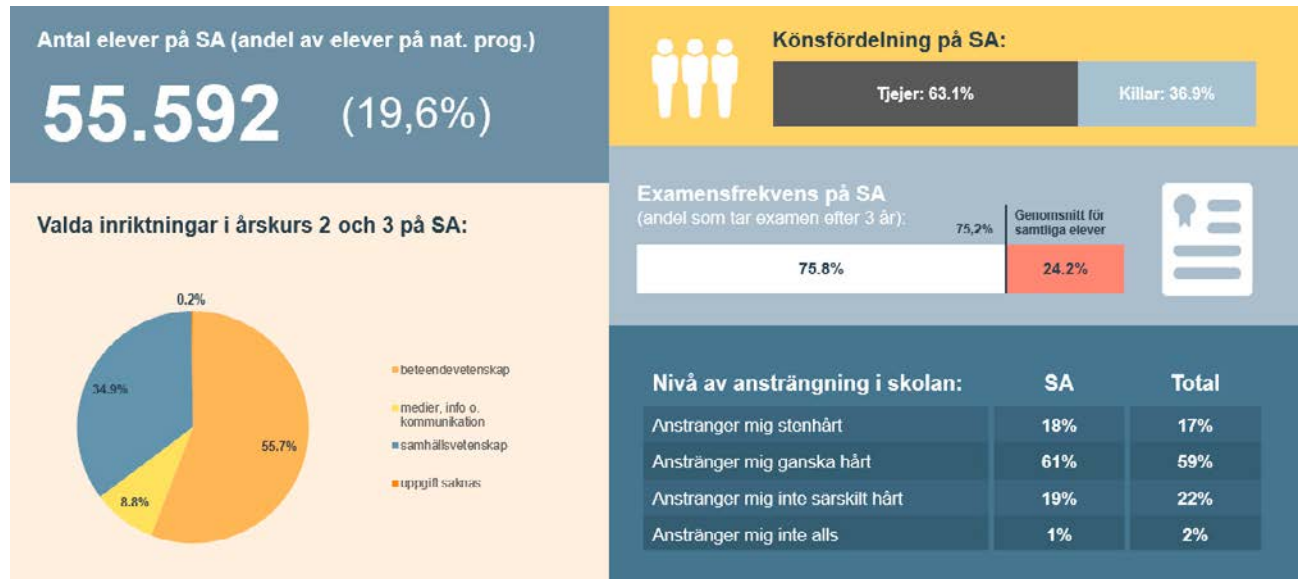
Fråga: Inom vilket/vilka ämnesområden skulle du kunna tänka dig att läsa en akademisk utbildning på högskola/ universitet? **Filter:** Samhällselever: Går samhällsvetenskapsprogrammet

Reflektioner

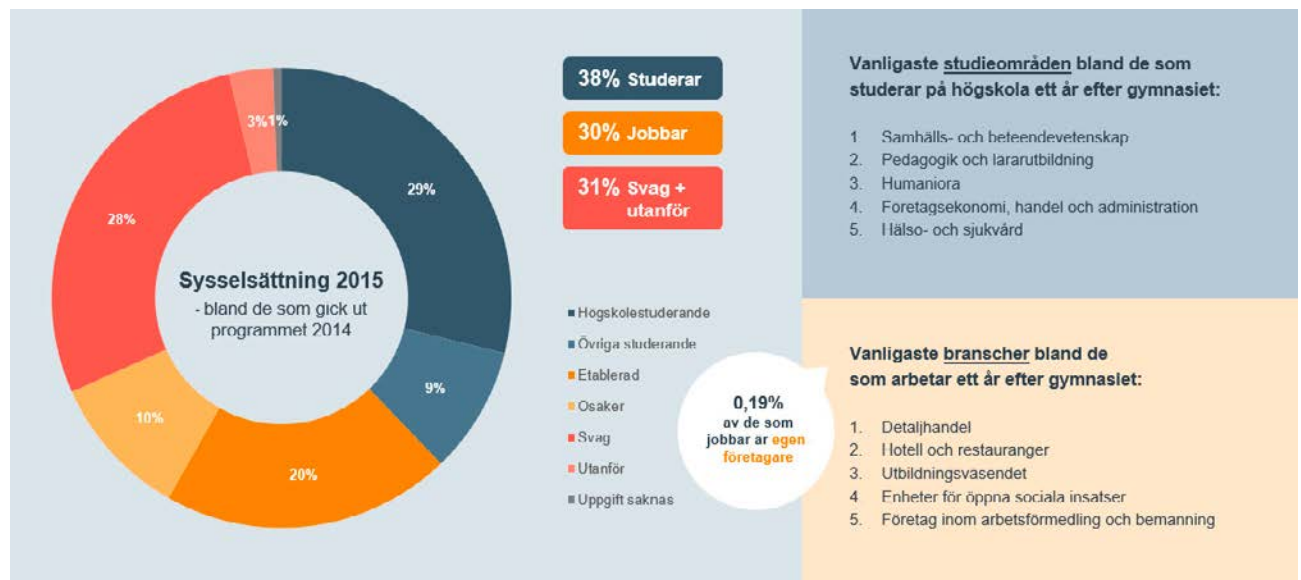
- Samhällsvetenskapsprogrammet är ett heterogent program och förefaller bestå av flera olika typer av elevgrupper, att döma av resultaten i denna studie. Detta är förvisso inte så konstigt givet programmets storlek, men ger samtidigt upphov till funderingar huruvida alla elever verkligen valt rätt program.
- Akademikerna har valt rätt program utifrån att och vad de vill studera vidare. Samtidigt förefaller somliga av dessa påverkas negativt av några av de andra gruppernas bristande studiemotivation.
- Tvivlarna hör i vissa fall hemma på samhällsvetenskapsprogrammet, men i stor utsträckning ser denna grupp programmet som en fortsättning på grundskolan och en möjlighet att slippa bestämma sig. Givet hur många som tycks rekommendera programmet är det inte märkligt att de hamnar just där, men för de som senare inser att de faktiskt inte ska plugga vidare hade det funnits bättre alternativ.
- Praktikerna borde sannolikt ha valt ett yrkesprogram istället, men har antingen fått en dålig uppfattning om detta eller så är det oförenligt med den profil de vill läsa.
- Överlag framträder alltså bilden av gymnasieskolans ickevalsalternativ, vilket den låga andelen som läsar vidare jämfört med andra högskoleförberedande program vittnar om. Detta behöver inte vara ett problem i sig, men det går att ifrågasätta huruvida det verkligen ska vara just detta samhällsvetenskapsprogrammet som fyller denna funktion. Inte minst eftersom jobb möjligheterna för de som inte vill läsa vidare oftast innebär jobb utan krav på specifik utbildning, hade sannolikt inkomstmöjligheterna varit bättre om de gått ett yrkesprogram.
- Ett lågt intresse för teknik framträder bland de studieintresserade samhällseleverna, vilket också uttrycks i att flera aktivt valt bort NV- och TE-programmen.

Antal och etablering

Samhällsvetenskapsprogrammet i korthet

Arbete och studier 2015 för de elever som gick ut programmet 2014

Gymnasieskolan som helhet

Nationella program totalt

Antal elever på NP

283 723

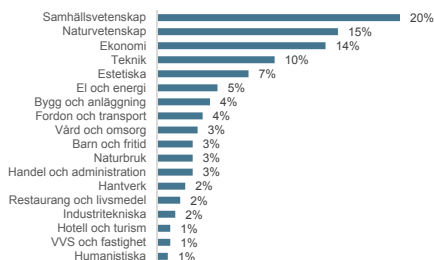

Könsfördelning på NP

Tjejer: 48,50%

Killar: 51,50%

Fördelning av program:

1

Examensrekvens på NP (andel som tar examen efter 3 år)

75,2%

Genomsnitt för samtliga elever

75,2%

24,8%

Nivå av ansträngning i skolan:

Total

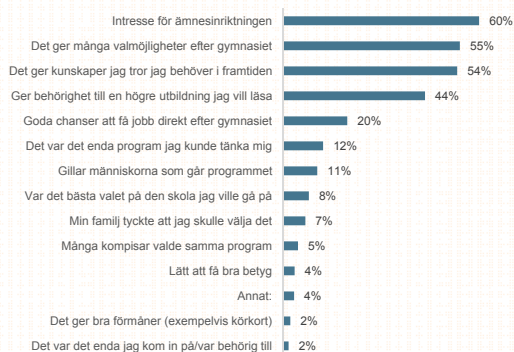
Anstränger mig stenhårt	17%
Anstränger mig ganska hårt	59%
Anstränger mig inte särskilt hårt	22%
Anstränger mig inte alls	2%

Nationella program totalt Studieval & arbetsmarknadsanpassning

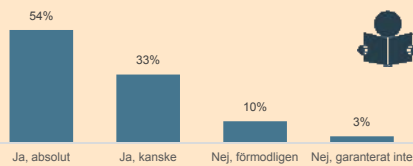
Total

Varför valde du ditt gymnasieprogram?

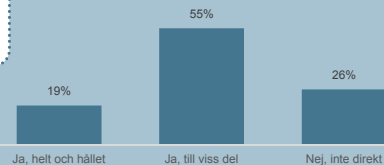
2 2018-05-15

Tror du att du kommer läsa vidare inom tre år efter studenten?

Anpassar eller har du anpassat dina egna studie-/yrkesval efter hur arbetsmarknaden förväntas se ut i framtiden?

Bland elever som uppgivit att de känner till arbetsmarknadens behov 51%

Högskoleförberedande program (HF) totalt

Antal elever på HF (andel av elever på nat. prog.)

189 491 (66,8%)

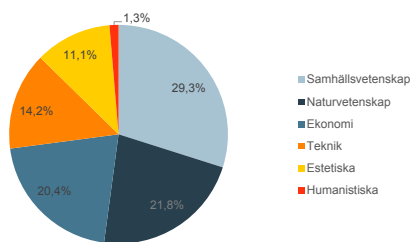

Könsfördelning på HF:

Tjejer: 52,50%

Killar: 47,50%

Fördelning högskoleförberedande program:

3 2018-05-15

Examensfrekvens på HF (andel som tar examen efter 3 år)

75,2%

Cervonsnitt för samtliga elever

76,8%

23,2%

Nivå av ansträngning i skolan:

	HF	Total
Anstränger mig stenhårt	18%	17%
Anstränger mig ganska hårt	59%	59%
Anstränger mig inte särskilt hårt	21%	22%
Anstränger mig inte alls	2%	2%

Examensfrekvens Topp 10

Program	Examensfrekvens
1 Naturvetenskapsprogrammet	80%
2 Ekonomiprogrammet	79%
3 Industritekniska programmet	78%
Högskoleförberedande program totalt	77%
4 Samhällsvetenskapsprogrammet	76%
5 Teknikprogrammet	76%
6 EI- och energiprogrammet	75%
7 Bygg- och anläggningsprogrammet	74%
8 Humanistiska programmet	74%
9 VVS- och fastighetsprogrammet	73%
10 Estetiska programmet	72%
Yrkesprogram totalt	72%

4 2018-05-15

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00